

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
Інформаційний лист

30 січня 2013 року №223-192/0/4-13

**Про практику застосування судами при розгляді справ окремих норм матеріального права
щодо кваліфікації хуліганства**

*Головам апеляційних судів областей, міст Києва та Севастополя, Апеляційного суду
Автономної Республіки Крим*

Відповідно до ст.34 закону «Про судоустрій і статус суддів», ст.400-25 Кримінально-процесуального кодексу (1960 року), ст.458 Кримінального процесуального кодексу доводжу до вашого відома, що Верховним Судом за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь прийнято постанову та сформульовано **обов'язкові для всіх судів України правові позиції**.

Верховний Суд своїм рішенням (постановою від 4.10.2012 у справі №5-17кц12, див. «ЗІБ» №51/2011. — Прим. ред.) відмовив засудженому в задоволенні заяви про перегляд ухвали колегії суддів судової палати в кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28.02.2012, якою касаційні скарги, подані прокурором, що брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, та засудженим, залишено без задоволення, а вирок Вишгородського районного суду Київської області від 14.06.2011 та ухвалу Апеляційного суду Київської області від 1.09.2011 — без змін.

Заявника **засуджено за вчинення злочину**, передбаченого ч.4 ст.296 КК **до покарання у виді позбавлення волі на строк 4 роки**.

Засудженого було визнано винним у вчиненні злочину за таких обставин.

16 липня 2010 року в нічний час засуджений перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, знаходився у людному місці (вулиця), де вигулював свого собаку. При собі мав **вогнепальну зброю — гладкоствольний пістолет**, заряджений гумовими кулями несмертельної дії. Намагаючись відігнати від себе зграю бездомних собак, він здійснив кілька пострілів із пістолета, чим порушив спокій і відпочинок жителів вулиці, зокрема й потерпілих А. та Б. У відповідь на зауваження потерпілого А. про неприпустимість пострілів із вогнепальної зброї у нічний час у людному місці засуджений висловився на його адресу брутальною (нецензурною) лайкою і став провокувати бійку. Із мотивів явної неповаги до суспільства, ігноруючи правила співжиття, взаємоповаги, засади моральності, з особливою зухвалістю в людному місці затіяв бійку з потерпілим Б. Наставив пістолет на нього й пострілом у ліве стегно заподіяв йому легке тілесне ушкодження. Потім спрямував зброю в голову потерпілого Б., але той відвів її від себе й вибив із руки засудженого. У ході шарпанини підійшов потерпілий А. й хотів відтягнути засудженого від потерпілого Б., але той у відповідь завдав йому удар рукою в живіт, від якого потерпілий А. упав і розбив собі коліно. Хуліганські дії засудженого були припинені третіми особами.

Засуджений у заяві про перегляд судового Верховним Судом просив ухвалу колегії суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28.02.2012 щодо нього скасувати, а справу закрити згідно з п.2 ч.1 ст.6 КПК, а саме за відсутністю в його діях складу злочину. Підставами такого рішення, на думку засудженого, є неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, що потягло у свою чергу ухвалення різних за змістом судових рішень. Свою позицію засуджений обґрунтовував тим, що конфлікт між ним та потерпілими виник на ґрунті особистих неприязних

стосунків, постріл з пістолета стався випадково під час обопільної штовханини із потерпілим, в процесі якої він упав і, коли вдарився об тверду поверхню, мимоволі натиснув на курок пістолета, який в момент падіння тримав у руці. Ці обставини, на переконання заявника, виключають кваліфікацію його дій за ознаками хуліганства.

На обґрунтування заяви засуджений надав копії судових рішень у подібних правовідносинах, зокрема копію ухвали колегії суддів судової палати у кримінальних справах ВСС від 17.04.2012, якою вирок Торезького міського суду Донецької області від 11.03.2011, яким перекваліфіковано дії засудженого з ч.4 ст.296 на ч.2 ст.125 КК, залишено без змін. Для порівняння заявник послався також на ухвали суду касаційної інстанції, якими скасовано вироки судів першої інстанції та ухвали судів апеляційної інстанції у частині засудження за ч.4 ст.296 КК, а справи за цими обвинуваченнями закрито на підставі п.2 ч.1 ст.6 КПК 1960 року (відсутність в діях складу злочину).

За наслідками розгляду заяви засудженого Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду дійшла висновку, що ознаки складу злочину суспільно небезпечного діяння, вчиненого засудженим, сумісні з ознаками злочину, передбаченого ч.4 ст.296 КК, і в точній відповідності із цією нормою отримали кримінально-правову оцінку (були кваліфіковані) в оскарженому рішенні.

Своє рішення Верховний Суд обґрунтував таким чином.

Правильну кримінально-правову оцінку хуліганства та відмежування його від, зокрема, посягань проти життя і здоров'я людини, належить проводити за сукупністю ознак суспільно небезпечного діяння, які згідно із законом про кримінальну відповідальність охоплюються поняттям склад злочину і визначають діяння як злочинне та кримінально каране. Зокрема, в основі відмежування хуліганства від злочинів проти здоров'я, крім інших ознак, перебувають об'єкт злочину, який значною мірою визначає правову природу (характер) кожного із цих діянь та їхню суспільну небезпечність, і така ознака суб'єктивної сторони злочину, як його мотив.

1. Об'єктом захисту у ст.296 КК є громадський порядок, який слід розуміти як стан суспільних відносин, що виник, сформувався, змінюється та існує під впливом дії правових норм (значною мірою), моральних засад, звичаїв, етичних правил, традицій, інших позаюридичних чинників і знаходить свій вияв (відображається) у безпечності громадського спокою, охороні здоров'я, честі та гідності людини, її прав та свобод, зокрема, права на відпочинок, усталених правил співжиття, комунікації (спілкування), у поведінці в побуті, у повазі і ставленні членів спільноти один до одного, у нормальному функціонуванні органів державної влади, місцевого самоврядування, різних установ, організацій, громадських об'єднань, інших інституцій, які займаються корисною суспільною діяльністю.

Посягання на ці відносини здійснюються в активній формі, в основному з ініціативи правопорушника або через використання незначного (нікчемного) приводу, як правило, відбуваються в публічних (громадських, людних) місцях, супроводжуються ненормативною (брутальною, нецензурною) лексикою та/або фізичним насильством, зокрема із використанням травмуючих властивостей таких предметів, як вогнепальна зброя, і призводять до заподіяння моральної та матеріальної шкоди. За зовнішнім виявом (набором фактів) хуліганство певним чином схоже на ряд інших діянь, зокрема найбільше на ті з них, які посягають на здоров'я, честь та гідність людини, її майно. Однак схожість цих діянь не завжди може бути підставою для визнання їх однаковими (рівнозначними).

Хуліганські дії завжди посягають на громадський порядок та інші зазначені вище об'єкти захисту. Зміст та спрямованість цього діяння висновуються із характеру дій особи, яка їх вчиняє, а також із стосунків, які склалися між такою особою та потерпілим.

2. В основі відмежування хуліганства від злочинів проти здоров'я, крім інших ознак, перебуває і така ознака суб'єктивної сторони злочину, як його мотив. Особливість мотиву хуліганства полягає у причинній зумовленості. Спонуки вчинити такі дії можуть бути різні. Поєднує їх те, що вони, здебільшого, позбавлені будь-якої необхідності, нерідко постають із бажання особи показати свою ніби вищість (винятковість), чи з розгнущаного самолюбства,

пов'язаного з неповагою до особи, людської гідності, байдужим ставленням до законів і правил поведінки.

Верховний Суд у згаданій постанові (від 4.10.2012 №5-17кц12) акцентував увагу на роз'ясненні, наданому в постанові Пленуму ВС від 22.12.2006 №10 «Про судову практику у справах про хуліганство», згідно з яким суди мають відрізнити хуліганство від інших злочинів залежно від спрямованості умислу, мотивів, цілей винного та обставин учинення ним кримінально караних дій. Дії, що супроводжувалися погрозами вбивством, завданням побоїв, заподіянням тілесних ушкоджень, вчинені винним щодо членів сім'ї, родичів, знайомих і викликані особистими неприязними стосунками, неправильними діями потерпілих тощо, слід кваліфікувати за статтями Кримінального кодексу, що передбачають відповідальність за злочини проти особи. Як хуліганство зазначені дії кваліфікують лише у тих випадках, коли вони були поєднані з очевидним для винного грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства та супроводжувались особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

3. Початок прояву хуліганства (ст.296 КК) може бути різний: наприклад, особа може завчасно передбачити, що перебуватиме у громадському місці під час проведення якихось заходів, й у зв'язку із цим готується, налаштовує себе на вчинення у той час відповідних протиправних дій, або ж рішення вчинити такі дії може виникнути спонтанно, раптово, ситуативно. Однак для кваліфікації хуліганства момент виникнення бажання його вчинити не є визначальним, оскільки не є конструктивною ознакою (складовою) цього посягання. Цей стан не виключає й того, що особа, яка не планувала або завчасно не готувалася і не мала наміру вчинити хуліганство, водночас може скоїти це діяння згодом за будь-яких обставин.

4. При відмежуванні хуліганства від, зокрема, посягань проти життя і здоров'я людини судам необхідно враховувати, що суспільно небезпечне діяння не може бути кваліфіковано як хуліганство за наявності у сукупності таких обставин справи (провадження): 1) засуджені і потерпілі між собою були знайомі; 2) до злочинного посягання перебували в особистих неприязних стосунках; 3) поштовхом до заподіяння тілесних ушкоджень стала поведінка самих потерпілих; 4) зі змісту протиправних дій кожного із засуджених простежується бажання завдати шкоди власне здоров'ю потерпілих через особисту неприязнь до них.

Із повним текстом постанови ВС від 4.10.2012 №5-17кц можна ознайомитися у Єдиному державному реєстрі судових рішень, на офіційному веб-сайті Верховного Суду чи на офіційному веб-сайті ВСС у розділі «Судова практика».

Відповідно до ст.400-25 КПК (1960 року), ст.458 КПК рішення (висновки) Верховного Суду, прийняте (викладені в його ухвалах) за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів (підстав) неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону щодо подібних суспільно небезпечних діянь, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності зазначену норму закону, та для всіх судів України.

З огляду на викладене звертаємо вашу увагу на необхідність приведення судової практики у відповідність до цього судового рішення Верховного Суду.

Виконуючий обов'язки голови С.МІЩЕНКО